

Fåglar, groddjur och fladdermöss

Artinventeringar

Ekhammar 4:268, 4:523, 4:524
Rankhus, Upplands-Bro kommun
2023-05-31

Biomedica Omberg 2023

Biomedica Omberg

Tel: 073-086 17 07

E-post: biomedica@telia.com

Postadress: Skivlingvägen 6, 611 63 NYKÖPING

www.biomedicaomberg.se

Författare: Hans Sandberg och Birgitta Andersson

Foton fåglar: Raimo Laurila om inget annat anges.

2023-05-31

Framsidan på rapporten: Tofsmes, spridd inom Rankhus-området.

Inledning

I samband med detaljplanearbetet i Rankhus-området har behov av artinventeringar uppkommit. Det gäller organismgrupperna groddjur, fåglar och fladdermöss som alla omfattas av artskyddsförordningen. Biomedica Omberg fick i uppdrag av Villamarken Exploatering i Stockholm AB samt ABT-Bolagen att genomföra inventeringarna.

Sammanfattning

Groddjur, fåglar och fladdermöss har under våren och försommaren 2023 inventerats inom Rankhus-området. Det noterades 25 fågelarter som hävdar revir i inventeringsområdet. Av dessa var taltrast (8), lövsångare (7), rödhake (6) och blåmes (6) mest talrika med sammanlagt 27 revir. Tre rödlistade arter häckar sannolikt i området; stare (VU), svartvit flugsnappare (NT) och entita (NT). Arter som ingår i EU:s fågeldirektiv noterades ej. Fågellivet i området bedöms som typiskt och representativt för ett tätortsnära skogsområde i östra Svealand. Vid ett genomförande av detaljplanen kommer områdets fågelfauna att påverkas negativt. Samtliga 25 arter bedöms kunna finna lämpliga biotoper i anslutning till planområdet och därmed bibehålla sin gynnsamma bevarandestatus lokalt och regionalt. Det är viktigt att genomföra avverkningar och liknande störande verksamhet under perioden augusti – april så att inte fågelhäckningar äventyras, att bon inte förstörs och att fågelungar inte dör.

Mindre vattensalamander finns i ett vattenområde strax söder om det skogsområde som brann 2008. Större vattensalamander noterades inte under inventeringen. Inte heller brungröda och vanlig padda.

Fladdermusinventering genomfördes i slutet av maj. Tre av våra allra vanligaste arter noterades vid upprepade tillfällen på flera platser i inventeringsområdet. Högst aktivitet noterades i brynzonen mellan skog och åkermark i öster. Dvärgpipistrell och nordfladdermus gav flest registreringar. Enstaka större brunfladdermus noterades också. Vid en exploatering kan de negativa effekterna på fladdermöss minskas genom att spara så mycket naturlig skog som möjligt, anlägga småvatten och sätta upp fladdermusholkar. Fladdermössen bedöms ha tillgång till lämpliga biotoper i närområdet.

Inom planområdet kommer småhus att uppföras och relativt snart kommer livsmiljöer för arter som gärna vistas nära människor att tillskapas. Arter som ofta gynnas vid denna typ av bebyggelsemiljö är fåglar (hålhäckande), bin och fjärilar (besöker trädgårdsväxter). Men även fladdermöss kan tillfälligtvis uppehålla sig invid bebyggelse.

Metod

Fåglar

Häckfågelinventering är en kombination av linjetaxeringsmetodik och metodiken från så kallade atlasinventeringar. Vid atlasinventeringar inventeras ett visst geografiskt område och samtliga arter som hörs och ses noteras och tilldelas en poäng beroende på aktivitet eller häckningskriterium – se tabell 1 nedan.

Möjlig häckning

1. Obs under häckningstid
2. Obs underhäckningstid och i lämplig biotop
3. Sjungande hane eller andra häckläten
4. Par i lämplig biotop

Trolig häckning

5. Permanent revir (>2 dagar)
6. Spel, lekar, parning
7. Besök på sannolik boplats
8. Adult uppförd, varnad på grund av ägg, 9. eller ungar i närheten
9. Adult med ruvfläckar
10. Bobygge, utgrävning eller uthackande av bohål

Säker häckning

11. Avledningsbeteende, adult spelar skadad
12. Använt bo påträffat
13. Nyligen flygga ungar eller dunungar (borymmare)
14. Adult in/ut från bo på sätt som visar att boet är bebott
15. Adult med exkrementssäcker
16. Adult med föda till ungar
17. Äggskal påträffade
18. Bo där adult setts ruvande
19. Bo där ungar hörts
20. Bo där ägg eller ungar setts

Tabell 1. Här ovan framgår vilka häckningskriterier som användas i häckfågelsinventeringen. Ju högre poäng desto mer sannolik bedöms artens häckning i området vara.

Vid linjetaxering går inventeraren systematiskt en likartad slinga vid upprepade tillfällen – tidigt på morgonen fyra olika dagar under häckningstid. Ju fler noteringar som görs av arten på samma plats desto större bedöms sannolikheten för häckning vara. Kombinationen av inventeringsmetoder innebär att även observationer med låga häckningspoäng kan bedömas som sannolik häckning om dessa observationer görs vid upprepade tillfällen. Inventeringen resulterar i en artlista med bedömning av sannolik häckning samt en karta med sannolika häckningar markerade. Samtliga sannolika häckningar har registrerats med Garmin GPS och lagts in i ArcGis Pro som shapefiler.

Eftersom man vill få med så många arter som möjligt är det viktigt att sprida ut besöken. Fågelinventering genomfördes 22 april, 5 maj, 18 maj och 30 maj. I samband med fladdermusinventeringen 20 maj och 26 maj kompletterades fågelinventeringen. Vid första besöket i april var det ovanligt kyligt. I mitten av maj var förutsättningarna betydligt mer gynnsamma för flertalet arter. Som regel var det två personer som deltog vid varje inventeringstillfälle för att kunna täcka in hela området när betingelserna är som bäst.

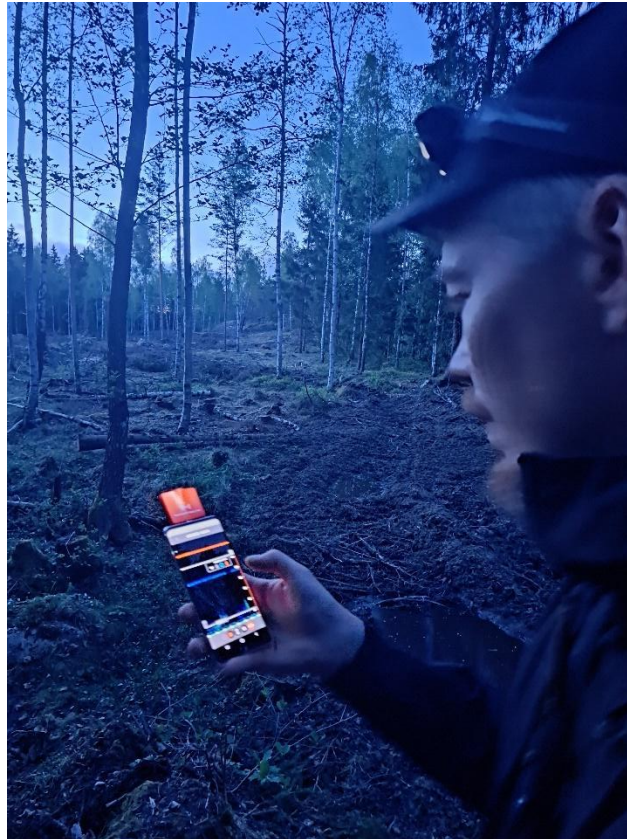
Groddjur

Inför inventeringen ansöktes om dispens från Artskyddsförordningens skrivningar som rör groddjur. Länsstyrelsen i Stockholm gav dispens omgående så att salamandrar och andra groddjur kunde börja eftersökas med hjälp av håv och flaskfällor redan i början av maj. Visuellt eftersök, ibland med hjälp av kikare, gjordes i samtliga vatten. Flaskfällor användes omgående eftersom vattnet var tillräckligt djupt. Där inga groddjur visade sig och vegetationen tillät det undersöktes vattnet med hjälp av håv.

I samband med groddjursinventeringen kartlades inventeringsområdets vattenområden översiktligt. Det vill säga de ytor som täcks av vatten vid högsta förutsebara vattenstånd. Några gränspunkter vid varje vattenområde markerades med GPS i fält den 18 maj och arealen är sedan beräknad i ArcGis Pro. Med vattenområde menas här ett område där vattenspegel bildas och kvarstår under en väsentlig del av året.

Fladdermöss

Fladdermusinventeringen genomfördes med ultraljudspejling av flygande djur under tre kvällar/nätter i maj – 20 maj och 26 maj. Fladdermössens för oss ohörbara frekvenser spelades in med hjälp av en ultraljudsmikrofon kopplad till en dator eller smartphone. Ett program i datorn jämförde sedan de inspelade ljuden med kända ljud från 20 svenska fladdermusarter och det inspelade ljudet kopplades till en av dessa arter. Mikrofon: Echometer Touch 2 Pro. Mjukvara: Echo Meter Touch Bat Detector, Kaleidoscope Analysis Pro. Raritetsfynd expertbedöms. Observationerna är registrerade i ArcGis Pro.

Fladdermusinventering (2023-05-20).

Beskrivning av inventeringsområdet

Det undersökta området är beläget öster om Brunna i Upplands Bro kommun. Området avgränsas i norr mot barrskogar, i öster av Rankhusvägen och i söder av E 18. I väster av gröna dalen. Rankhusområdet (planområdet) är ca 38 hektar stort och domineras av unga barrskogar med lövinslag samt mindre hyggen. Ett område utgörs av ett brandfält som ligger i östra delen av området. I östra kanten, utmed Rankhusvägen, är inslaget av asp och sälg rätt påtagligt, bl.a. invid nuvarande bebyggelse. I områdets västra del finns spår efter ett tidigare kulturlandskap vilket fossila åkrar och odlingsrösen vittnar om. I anslutning till cykelbanan finns hagmarksrester kvar där inslaget av äldre björk är påfallande stort. Naturvärdena i området är främst knutna till äldre blandskog i västsluttningen (mot Brunna) där äldre tallar och granar samt björkar ger området karaktär. Här finns även hassel och hägg. Äldre tall finns även utmed E18, från Cykelvägen till Rankhusvägen.

Väderleksförhållanden

Under större delen av inventeringsperioden har högtrycksbetonat väder dominerat. Endast lite nederbörd ha fallit. Temperaturen har inledningsvis i april varit kylig. I början av maj var det svalt, men sedan 18 maj har det varit näst intill sommartemperatur.

Vad beträffar fågelinventeringen kan det kyliga vädret i april ha medfört att aktiviteten (sången) hos flera fågelarter stundtals varit onormalt avmattad. Men i mitten av maj var förutsättningarna betydligt bättre även om morgnarna var kalla. Det är därför möjligt att antalet revir för vissa fågelarter är underskattad. Det kan heller inte uteslutas att någon fågelart helt enkelt kan ha undgått upptäckt.

Väderförutsättningarna vid fladdermusinventeringen har varit gynnsamma. Inventeringstillfället den 20 maj och 26 maj var det sommarväder som karakteriserade dessa kvällar.

Förutsättningarna för groddjursinventering har överlag varit gynnsamt. Inventeringstillfället den 18 maj var det nästintill sommarväder.

Resultat

Groddjur

Inventeringsområdets vattenområden erbjuder inga ideala förhållanden för groddjur. Men trots att förutsättningarna inte var dom bästa infångades en mindre vattensalamander med flaskfälla i vattenområde 5, se karta. Alla undersökta vattenområden är annars relativt små och alla utom område 5 och 7 torkar ut tidigt på säsongen, de flesta redan i slutet av maj. Att vattensamlingarna behåller ett vattendjup på några decimeter över sommaren är viktigt och till och med avgörande för groddjurens fortplantning – i synnerhet för vattensalamandrar. Mer temporära vattensamlingar kan ändå spela en positiv roll för groddjurens födosök och tillfälliga vistelse i området. Inga noteringar gjordes av vanlig groda, åkergroda eller vanlig padda. Inte heller noterades någon större vattensalamander.

Mindre vattensalamander, vattenområde 5.

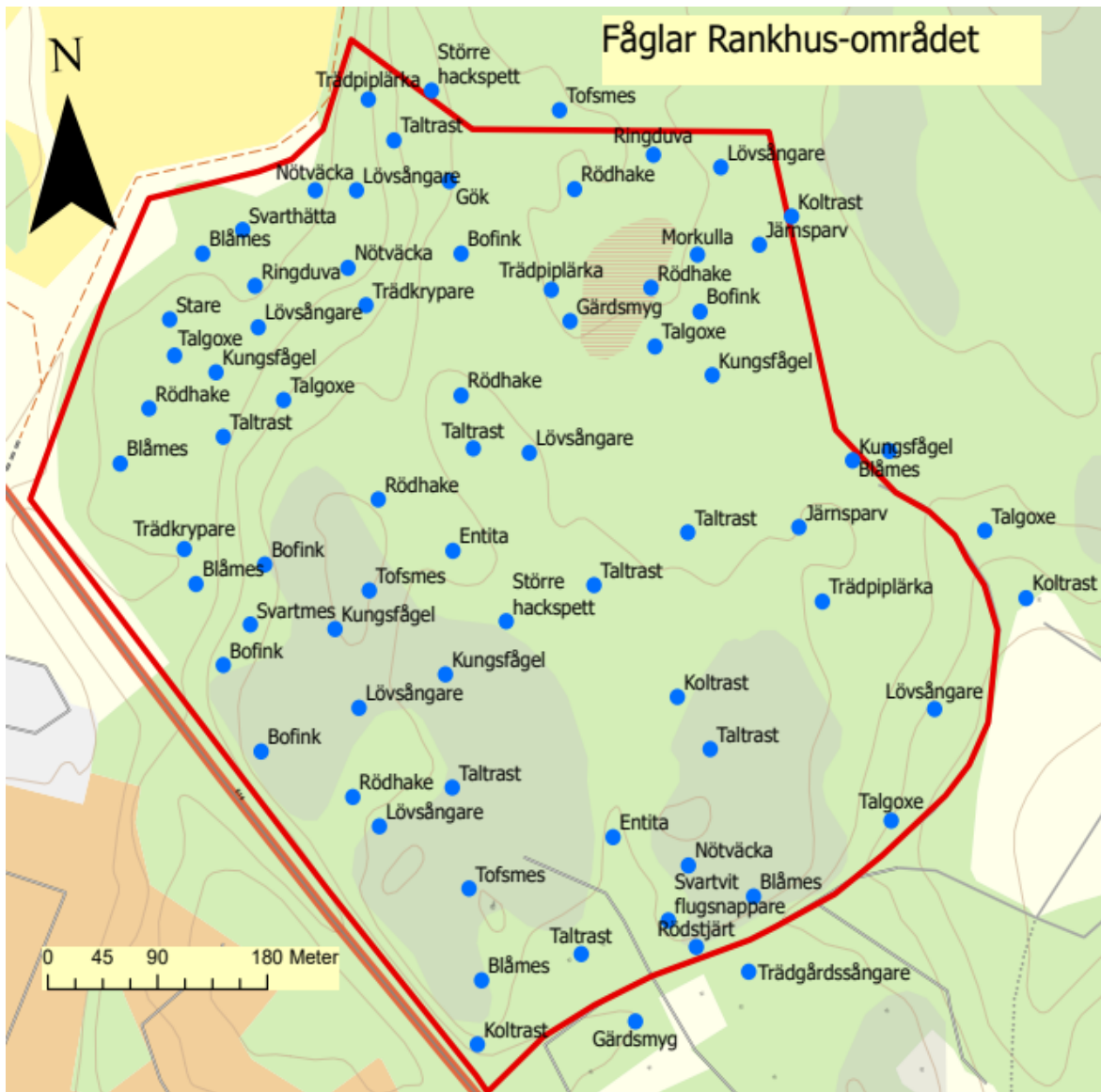

Karta 1. Vattenområden som undersöktes under inventeringen av groddjur är numrerade och markerade med blått. Samtliga områden utom 5 och 7 var så uttorkade redan i slutet av maj att de upphörde att fungera som lämpliga fortplantningslokaler för groddjur. Men de kan under delar av året fungera som tillfälliga uppehållsplatser och för födosök till exempel. (Karta Lantmäteriet).

Vattenområde	Ungefärlig vattenareal (kvm)	Permanent vattenspegel	Groddjur
1	110	Nej	-
2	160	Nej	-
3	110	Nej	-
4	210	Nej	-
5	120	Tveksamt, torkar sannolikt ut	Mindre vatten-salamander.
6	55	Nej	-
7	180	Ja, troligtvis	-

Fåglar

Totalt noterades 76 revir för 25 arter. Här nedan följer en redovisning över anträffade arter som hävdar revir i inventeringsområdet.

Kartan ovan visar var de 76 reviren av 25 fågelarter noterades, se även bilaga 3, förstora karta. (Karta Lantmäteriet). Arter som endast noterats vid ett tillfälle har inte tagits med i sammanställningen eftersom det är osäkert om de hävdar revir.

Talgoxe hävdade fem revir i området.

Art	Antal revir	Art	Antal revir
Morkulla	1	Rödstjärt	1
Ringduva	2	Rödhake	6
Gök	1	Taltrast	8
Större hackspett	2	Koltrast	4
Trädpiplärka	4	Entita (NT)	2
Stare (VU)	1	Tofsmes	3
Gärdsmyg	2	Blåmes	6
Järnsparv	2	Svartmes	1
Trädgårdssångare	1	Talgoxe	5
Svarthätta	1	Nötväcka	3
Lövsångare	7	Trädkrypare	2
Kungsfågel	5	Bofink	5
Svartvit flugsnappare (NT)	1		

Här nedan följer en presentation över de 25 arter (totalt 76 revir) som hävdar revir i området eller precis i anslutning till inventeringsområdet. Arter som endast noterats vid ett tillfälle, t.ex. sädesärta, grönsiska, kråka, grå flugsnappare, nötskrika, skata och sparvhök, har inte tagits med i sammanställningen eftersom det är osäkert om de hävdar revir/häcka. Redovisningen av arter följer den systematiska ordningen enligt Artportalen.

Morkulla (kriterium 6)

I samband med inventering av fladdermöss noterades flera spelande individer på 4 olika platser inom området. Ibland sågs två fåglar tillsammans. Närvaron tyder på att arten uppehåller sig inom inventeringsområdet och sannolikt häckar den också. Arten är förbisedd då den är som mest aktiv när det är mörkt ute.

Ringduva (kriterium 6)

Det finns minst två revir inom området. Arten har noterats vid varje tillfälle. Närvaron tyder på att arten uppehåller sig inom investeringsområdet i den västra delen där stora granar finns som kan utgöra lämplig boplats. Arten har på senare år ökat i Svealand och kan inom inventeringsområdet vara något förbisedd.

Större hackspett (kriterium 5)

Det finns minst två revir inom området. Arten har noterats vid varje tillfälle men något bohål har inte hittats. Närvaron tyder på att arten är aktiv och uppehåller sig inom inventeringsområdet, men kan ha sitt bo strax utanför inventeringsområdet, t.ex. i nordväst där det förekommer asp som är lämplig för arten (nära cykelbanan). Det finns även gott om äldre större björkar i västra delen av inventeringsområdet där den kan hitta bohål.

Större hackspett förekommer med två revir.

Trädpiplärka (kriterium 5)

Det finns minst fyra revir inom området. Arten har noterats under maj vid varje tillfälle. Miljön är mycket lämplig för arten med barrträd och inslag av löv.

Stare (kriterium 5) Rödlistan: Nära hotad (VU)

Häckar med minst 1 par i västra delen av området i anslutning till cykelbanan (troligtvis i äldre björk). Generellt sett minskar arten i hela Sverige och det är därför svårt att uttala sig om utvecklingen i Rankhus-området på sikt. Miljön inom Rankhus-området är inte optimal då arten föredrar närhet till odlingslandskap.

Stare förekommer med minst ett revir.

Gärdsmyg (kriterium 5)

Förekommer inom området med minst 2 sjungande hanar. Lämplig häckningsmiljö finns här och var, till exempel i rotvältor eller i täta och snåriga buskage. Arten har generellt sett ökat i Sverige på senare tid.

Gärdsmyg.

Järnsparv (kriterium 5)

Förekommer inom området med minst 2 sjungande hanar. Häckar i företrädesvis i granskog med undervegetation eller i buskmark. Lämplig häckningsmiljö finns här och var i Rankhus-området, till exempel i anslutning till brandfältet. Arten har generellt sett minskat i Sverige på senare tid.

Trädgårdssångare (kriterium 5)

Arten hävdar ett revir i den östra delen av området, på ömse sidor av Rankhusvägen. Fågeln drar sannolikt nytta av att det är utmed vägen och att det finns buskar på tomtmark.

Svarthätta (kriterium 5)

Hävdar revir nära cykelbanan väster med en sjungande hane. Förekommer framförallt i blandskog som är tätare, gärna där det finns fuktiga miljöer och snåriga buskage.

Svarthätta, hane.

Lövsångare (kriterium 5)

Förekommer inom området med 7 revir. Vår vanligaste fågel i Sverige, tillsammans med bofink.

Kungsfågel (kriterium 5)

Arten uppträder inom området med minst fem revir. Arten noterades redan vid det första inventeringstillfället och har sedan noterats regelbundet. Den håller till i de täta granarna. Lätt att förbises. Häckar förmodligen med betydligt fler par inom området. Sveriges minsta fågel.

Kungsfågel, hane.

Svartvit flugsnappare (kriterium 5) Rödlistan: Nära hotad (NT)

lakttagen i östra delen av området intill bebyggelsen med ett revir. Förefaller häcka i holk på tomt, men uppehåller sig och närings söker frekvent inom inventeringsområdet.

Rödstjärt (kriterium 5)

Förekommer med minst ett revir. Flera individer noterades i april men var sen förvunna. Är antagligen förbisedd. Den unga barrskogen är inte optimal men där det finns äldre tallar på hållmarker är den mer frekvent.

Rödhake (kriterium 5)

Förekommer med minst 6 revir. En av de vanligaste fåglarna inom området. Arten har på senare tid ökat i Sverige, i såväl barr- som blandskog. Är antagligen förbisedd.

Rödhake (Foto Hans Sandberg).

Taltrast (kriterium 5)

Taltrastens karakteristiska sång har hörts under större delen av inventeringsperioden. Minst 8 revir inom området. Lämplig häckningsmiljö finns i stort sett inom hela området.

Koltrast (kriterium 5)

Uppehåller sig inom området med minst fyra sjungande hanar. Den varnar vilket tyder på att den häckar. Lämplig häckningsmiljö finns i brynmiljön i östra delen av området. En art som blir allt vanligare och gynnas bland annat av milda vintrar. Numera är fågeln både en stads- och skogsfågel i Svealand.

Koltrast, hane.

Entita (kriterium 5) Rödlistan: Nära hotad (NT)

Observerad på två lokaler i områdets centrala och östra del där förekomsten av björk är påfallande.

Tofsmes (kriterium 5)

Observerad på flera platser inom området. Miljön inom Rankhus-området är lämpligt för arten då den trivs i främst tallskog i murkna trädstammar som den själv hackar ut. Minst tre revir i området.

Blåmes (kriterium 8)

Observerad på flera platser i området, minst 6 revir. Det finns flera ihåliga björkar i områdets västra del där den kan häcka. Gynnas även av holkar som finns i närheten av bebyggelsen vid Rankhusvägen.

Talgoxe (kriterium 5)

lakttagen på flertalet platser i området. Minst 5 revir. Gynnas av holkar som finns uppsatta.

Nötväcka (kriterium 5)

Noterad inom området, totalt 2 revir. Eftersom området präglas av framför allt barrskog är området inte optimalt för arten. Arten föredrar blandskog och ek som boträd, men även allehanda hålträd fungerar som boträd. Arten är annars framför allt kopplad till skogar där ek förekommer.

Trädkrypare (kriterium 5)

Hävdar revir på två lokaler inom området. Har noterats två gånger på varje lokal. Lätta att missa då den har dolda vanor.

Trädkrypare, två revir inom området.

Bofink (kriterium 18)

Observerad på fem platser inom inventeringsområdet och är en av de vanligaste arterna i området.

Bofink.

Fladdermöss

Fladdermusinventeringen genomfördes under två sena kvällar i maj 2023 och visar att området attraherar åtminstone tre fladdermusarter. Dvärgpipistrell och den rödlistade nordfladdermusen är båda vanliga arter som kan förväntas uppehålla sig i inventeringsområdet med omgivningar för födosök och dagvila, eventuellt även för övervintring. Större brunfladdermus noterades ett fåtal gånger i området

Art	2023-05-20	2023-05-26	Totalt
Dvärgpipistrell	19	25	36
Nordfladdermus	9	8	17
Större brunfladdermus	5	2	7
Förhållanden	-	-	-
Temperatur	15°	15°	-
Molnförhållanden	Klart	Molnigt	-
Vind	Vindstill	Vindstill	-
Störning	Biltrafik sydväst	Biltrafik sydväst	-
Besökstid	22:00 – 23:50	22:00-00:00	-

Antalet observationer i tabellen är ofta av samma individ. Siffran bör därför ses som ett mått på aktivitet snarare än på populationens storlek.

Tidigare fynd från Artportalen

I Artportalen finns 19 registrerade fågelfynd samt ett fynd av rödräv från tidsperioden 2000-2023. De inrapporterade fynden till Artportalen bedöms vara av bra kvalitet. Rapportörerna är välkända personer med god kompetens. Bland rödlistade arter som har rapporterats kan nämnas grönsångaren, 2018 (NT=nära hotad) och ärtsångaren, 2016 (NT=nära hotad). Båda föredrar lövmiljöer med buskar. Dessa fåglar observerades inte i samband med fågelinventering 2023. Registrerade fynd av groddjur och fladdermöss saknas under tidsperioden.

Diskussion – Groddjur

Trots tre upprepade besök under april och maj vid 7 vattenområden noterades inga stjärtlösa groddjur. Inte heller fångades några stjärtlösa groddjur i de 13 flaskfällor som placerades ut i de sju vattenområdena. Det är notabelt att groda, åkergroda och vanlig

padda inte har observerats under inventeringen. Av inventeringen går det inte att dra slutsatsen att de tre arterna saknas i området. Enstaka individer uppehåller sig sannolikt emellanåt i området på jakt efter föda och lämpliga vatten för fortplantning.

Lite överraskande kunde en mindre vattensalamander fångas i vattenområde 5 – en hona i lekdräkt. Vattenområdet kan möjligtvis hålla vatten permanent under året, men torka antagligen ut torrsomrar. Djupet är blott några decimeter, bortemot en knapp halv meter – åtminstone centralt i vattensamlingen. Det finns gott om skyddande vegetation och det är tämligen öppet så att solen kan värma vattnet tidigt på våren. Vattenområde 7 bedöms annars ha bättre förutsättningar att härbärgera arten då området sannolikt håller vatten året runt.

Diskussion - Fåglar

25 olika fågelarter bedöms häcka inom inventeringsområdet. Tre av dessa är rödlistade nämligen; *stare*, *svart-vit flugsnappare* och *entita*. Alla vilt förekommande fåglar är skyddade enligt artskyddsförordningen. Trots att alla arter formellt omfattas av samma skydd, ska enligt Naturvårdsverket (2009) följande fågelarter prioriteras:

- Rödlistade arter - enligt den senaste nationella rödlistan (SLU-Artdatabanken 2020).
- Arter upptagna i bilaga 1 till EU:s fågeldirektiv (samma arter som är markerade med B i artskyddsförordningens bilaga 1).
- Arter som har minskat med 50% eller mer under åren 1975–2005 enligt Svensk häckfågeltaxering.

Artskyddsförordningen och fåglar

Artskyddsförordningen (2007:845) implementerar EU:s art- och habitatdirektiv (92/43/EEG) och fågeldirektivet (79/409/EEG) i svensk lag. Artskyddsförordningen har sitt ursprung i 8 kap. miljöbalken, och ska även betraktas som en precisering av de allmänna hänsynsreglerna enligt 2 kap. miljöbalken (MÖD 2013:13). Plan- och bygglagen (PBL) och miljöbalken (MB) gäller parallellt. En åtgärd som godtagits enligt PBL uppfyller inte automatiskt MB:s krav (Boverket 2015). Den fysiska planeringen enligt PBL ska vara så förutseende och ha en sådan bärkraft att den håller gentemot MB:s krav (Boverket 2015). För att en detaljplan inte ska riskera att bli ogenomförbar, bör artskyddsförordningen därför alltid hanteras i ett tidigt skede.

Alla vilt förekommande fladdermöss och fåglar är skyddade i Sverige enligt 4 § artskyddsförordningen. Skyddet är utformat som ett strikt skydd, det vill säga, det finns ingen rimlighetsavvägning mellan olika intressen.

Enligt 4 § artskyddsförordningen är det förbjudet att:

1. avsiktligt fånga eller döda djur,
2. avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödning-, övervintrings och flyttperioder
3. avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen
4. skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplatsar.

Med avsiktligt avses att en verksamhetsutövare är medveten om konsekvenserna för skyddade arter, men genomför verksamheten ändå, oavsett verksamhetens syfte.

Det innebär att en plan eller ett projekt som riskerar att påverka en lokal population av en eller flera arter måste utformas så att ingen påverkan uppstår på den lokala populationen. Det kan göras till exempel genom att skapa ersättningsmiljöer för förstörda livsmiljöer. För fåglar och (även för fladdermöss) innebär detta att det förutom fortplantningsområden även skall finnas tillräcklig mängd födosökslokaler, viloplats och kopplingar till omgivande fågellokaler för att arten på sikt ska kunna finnas kvar med samma populationsstorlek som i nuläget.

4 § 4 punkten artskyddsförordningen ger ett skydd till fortplantningsområden och viloplats (dvs livsmiljöer) och gäller oavsett avsiktlighet. Skyddet av livsmiljöer gäller hela året, även då djuren inte uppehåller sig där, så länge livsmiljöerna håller en viss kvalitet och utnyttjas regelbundet. För att avgöra var gränsen går för skada på en livsmiljö, bedömer man den kontinuerliga ekologiska funktionen för de skyddade arter som nyttjar livsmiljön. Om den kontinuerliga ekologiska funktionen kan upprätthållas, innan, under tiden och efter genomförda åtgärder, nås aldrig gränsen för skada.

En förbjuden verksamhet enligt 4 § artskyddsförordningen, är en som försvårar upprätthållandet av gynnsam bevarandestatus eller försämrar möjligheterna för arten att nå gynnsam bevarandestatus. Om en verksamhet inte påverkar bevarandestatus negativt är verksamheten inte förbjuden.

Dispens från 4 § går att söka enligt 14 §. Men kraven i 14 § är mycket stränga och ett av kraven för att bevilja dispens är att bevarandestatus inte får påverkas negativt. Det innebär att om en verksamhet påverkar bevarandestatus negativt, så utlöses förbud och dispens är omöjligt att få, men om bevarandestatus inte påverkas negativt, utlöses inte förbud och ingen dispens behövs. Dispensansökningar är därför sällan aktuella. I stället är vägen framåt, för exploateringsprojekt, att undvika att utlösa förbud. Detta görs genom att se över projektets lokalisering, göra anpassningar och skyddsåtgärder.

För de rödlistade fågelarterna stare och svart-vit flugsnappare samt entita gäller till exempel att tillskapa ersättningsmiljöer för förstörda livsmiljöer inom Rankhus-området. Det handlar om att se till att möjlighet finns för berörda arter att kunna häcka inom området, till exempel att gynna lövträd, att det lämnas träd med bohål eller att fågelholkar sätts upp, gärna i närheten av bebyggelse.

Konsekvensanalys för fåglar

En konsekvens av att detaljplanen genomförs blir att enskilda fåglars livsmiljö kommer att påverkas. Graden av påverkan beror på den kommande tillgången till grönområden och hur dessa utformas. De flesta arterna kommer att lämna området när exploateringen tar fart, exempelvis kungsfågel, tofsmes, nötväcka och trädkrypare. Dessa och de flesta övriga av inventeringsområdets arter tar sannolikt sin tillflykt mot väster, norr och öster där barr- och blandskog finns. För de 25 noterade fågelarterna inom inventeringsområdet är bedömningen att populationer av dessa arter fortsättningsvis kommer att finnas kvar strax utanför detaljplanerat område. Samtliga arter uppträder allmänt i Syd- och Mellansverige.

Området inte är centralt för de iakttagna arterna och därmed bedöms inga särskilda skyddsåtgärder för att undvika förbud enligt artskyddsförordningen. De rödlistade arterna svartvit flugsnappare (NT) och stare (VU) samt entita (NT) bedöms kunna fortleva i utkanten av inventeringsområdet under förutsättning att barrblandskog och öppna kulturmarker sparas. Stare och svartvit flugsnappare och även entita svarar ofta positivt på uppsättning av holkar och kan då bli kvar i grönområden där sådana insatser görs.

En tänkvärd lärdom av inventeringsresultatet är att om avverkning och annan genomgripande exploaterande verksamhet genomförs under maj och juni så ointetgör ett 70-tal häckningar av 25 fågelarter det året. En mycket olycklig konsekvens som dock går att minska effekten av genom att planera verksamheten till perioden augusti – april.

Förslag på skydds- och kompensationsåtgärder för fåglar

Det är ur fågelsynpunkt positivt att träd och buskar av olika åldrar får finnas kvar i bebyggelsemiljön. Ju fler träd och buskar som lämnas kvar desto bättre för områdets fåglar.

Eftersom småhus kommer uppföras inom planområdet kommer snart livsmiljöer för arter som gärna vistas i människans närhet att tillskapas. Arter som ofta gynnas vid denna typ av bebyggelsemiljö är fåglar (hålhackande), bin och fjärilar (besöker trädgårdsväxter). Men även fladdermöss gynnas av träd, buskar och örter som finns vid bebyggelse eftersom tillgången på insekter lockar.

Död ved kan med fördel lämnas i lämplig omfattning, t.ex. vid sluttningar och bergsbranter. Tillgång till vattensamlingar och fågelholkar är positivt för många arter. En mycket viktig åtgärd ur fågelskyddssynpunkt är att avverkningar och liknande störande verksamhet genomförs under perioden augusti - april så att inte häckningar äventyras, att bon inte förstörs och att fågelungar inte dör.

Diskussion - Fladdermöss

Fladdermöss födosöker inom större delen av inventeringsområdet. Två av våra allra vanligaste arter noterades vid upprepade tillfällen på flera platser inom inventeringsområdet – nordfladdermus och dvärgpipistrell. Förutom ultraljudspejling gjordes visuella observationer av de två arterna. Något färre observationer gjordes av större brunfladdermus. Det beror troligen på att den jagar på lite högre höjd och över lite större områden och därför återkommer till samma plats mer sällan än sina mindre släktingar.

Störst fladdermusaktivitet konstaterades i brynzonen mellan skog och odlingslandskap och vid bebyggelsen i inventeringsområdets östra del. Här noterades hög aktivitet av nordfladdermus och dvärgpipistrell. Påfallande många noteringar gjordes även i tämligen tät skog. Där verkar de dock uppehålla betydligt kortare tid än i brynzonerna, se bilaga 4.

I anslutning till inventeringsområdet har fladdermössen utmed Rankhusvägen tillgång till byggnader och i viss mån även till hålträd för både sommar- och vinterviste. I synnerhet nordfladdermus och dvärgpipistrell är vanligt förekommande i våra byggnader – på vindar, i

andra skrymslen och under takpannor. Närheten till småvatten och Mälaren är också till fördel för områdets fladdermöss.

Förslag på skydds- och kompensationsåtgärder för fladdermöss

Vid en exploatering av området riskerar både sommar- och vintervisten, småvatten liksom födosöksområden minska i omfattning eller förstöras inom vissa områden. Åtgärder bör därför vidtas för att minska förlusten av fladdermusbiotoper. Så mycket naturlig skogsvegetation som möjligt bör sparas. I synnerhet varierad lövskog med gläntor och dungar samt hålträd. Fladdermöss gynnas om dessa miljöer inte utsätts för belysning. Områden med buskvegetation, gräs och örter gynnar fladdermössen indirekt genom att attrahera insekter som fladdermössen utnyttjar som föda. Småvatten är viktiga för fladdermössens vattenförsörjning och för insektsproduktion. Sådana bör därför bevaras och nyanläggas. Fladdermusholkar kan till en del kompensera för förlust av sommarvisten.

Bilagor

- 1.Karta – inventeringsområdet
- 2.Miljö- och artbilder
- 3.Karta – sannolika häckningar fåglar
- 4.Karta - fladdermusobservationer

Referenser

Naturvärdesbedömning vid Rankhus+bilagor1-3, Upplands Bro kommun. Ekologigruppen 2010

Spridningssamband och ekosystemtjänster i Rankhusberget, Ekologigruppen 2023

Spridningssamband och Ekosystemtjänster Rankhus, Ekologigruppen 2017

Den nya nordiska floran, Mossberg, Stenberg, Wahlström & Widstrand, 2003

Signalarter – indikatorer på skyddsvärd skog, Nitare m fl, Skogsstyrelsens förlag, 2000.

Skyddsvärd skog – Naturvårdsarter och andra kriterier för naturvärdesbedömning, Nitare J, Skogsstyrelsen 2019.

Rödlistade arter i Sverige, Gärdenfors, U. ed. ArtDatabanken, SLU, Uppsala 2020.

Hebert, M och Palmqvist, G. (2020). *Artskyddsutredning för fåglar i centrala Nacka, Nacka kommun.* Calluna AB.

ArtDatabanken (2019a). Utdrag ur analysportalen: 2022-06-06.

Biologiska inventeringsnormer, 1978, Naturvårdsverket

Bedömning av naturvärden som underlag för detaljplanering. 2018-12-11. Gärdenfors U.

Fågelguiden, Svensson, med flera, Bonnier Fakta 2009.

Atlas of European Breeding Birds: their distribution and Abundance. Hagemeyer and Blair, T. & A.D. Poyser, London 1997.

Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 – fridlysning och dispenser. Handbok 2009:2. Utgåva 1.

Naturvårdsverket april 2009. Svensk fågelatlas. Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. (1999).

Vår *Fågelvärld*, supplement 31, Stockholm.

www.artportalen.se

<http://artfakta.artdatabanken.se>

<http://www.google.com/earth>

<https://kartor.skogsstyrelsen.se/kartor/>

<https://historiskakartor.lantmateriet.se>

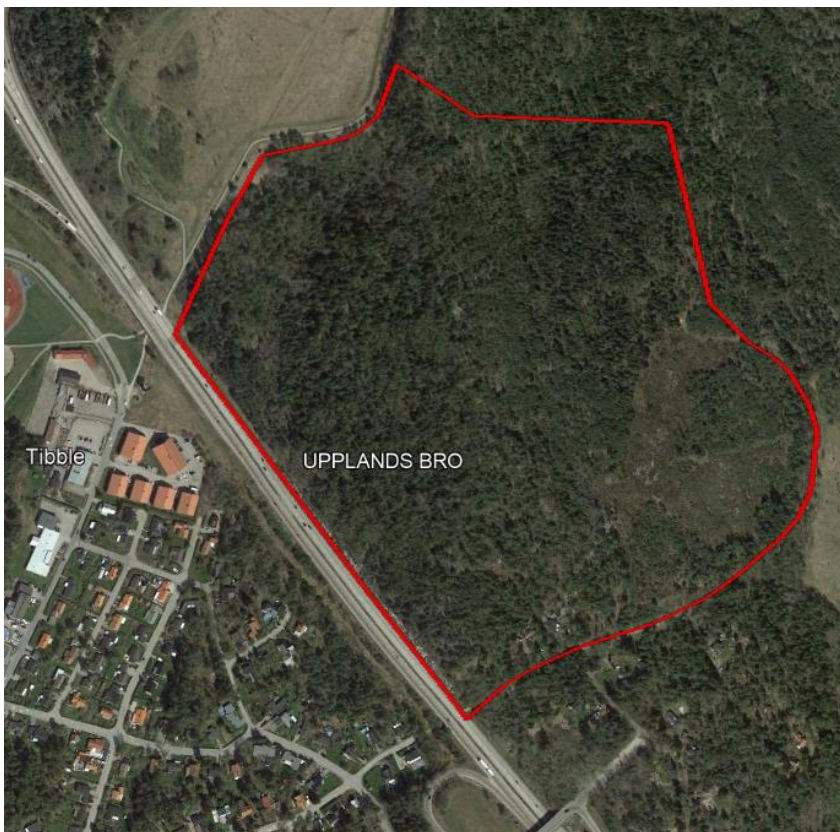
https://miljobarometern.stockholm.se/content/docs/vp/overgripande/Storre_vattensalamera_nder_folder_Lst.pdf

<https://www.naturskyddsforeningen.se/skola/tretton-groddjursarter>

1. Kartor inventeringsområdet

Karta Lantmäteriet

Goggle Maps

2. Miljöbilder

I nordvästra delen präglas området av gles tallskog på hällmarker med renlavar.

I norr finns låglänta marker där vatten samlas på våren, vattenområde 7.

En del av området (10 ha) är påverkad av en skogsbrand från 2008 där ung tall och björk fått fotfäste.

Det finns småvatten som håller vatten på våren men torkar ut på sommaren, vattenområde 5.

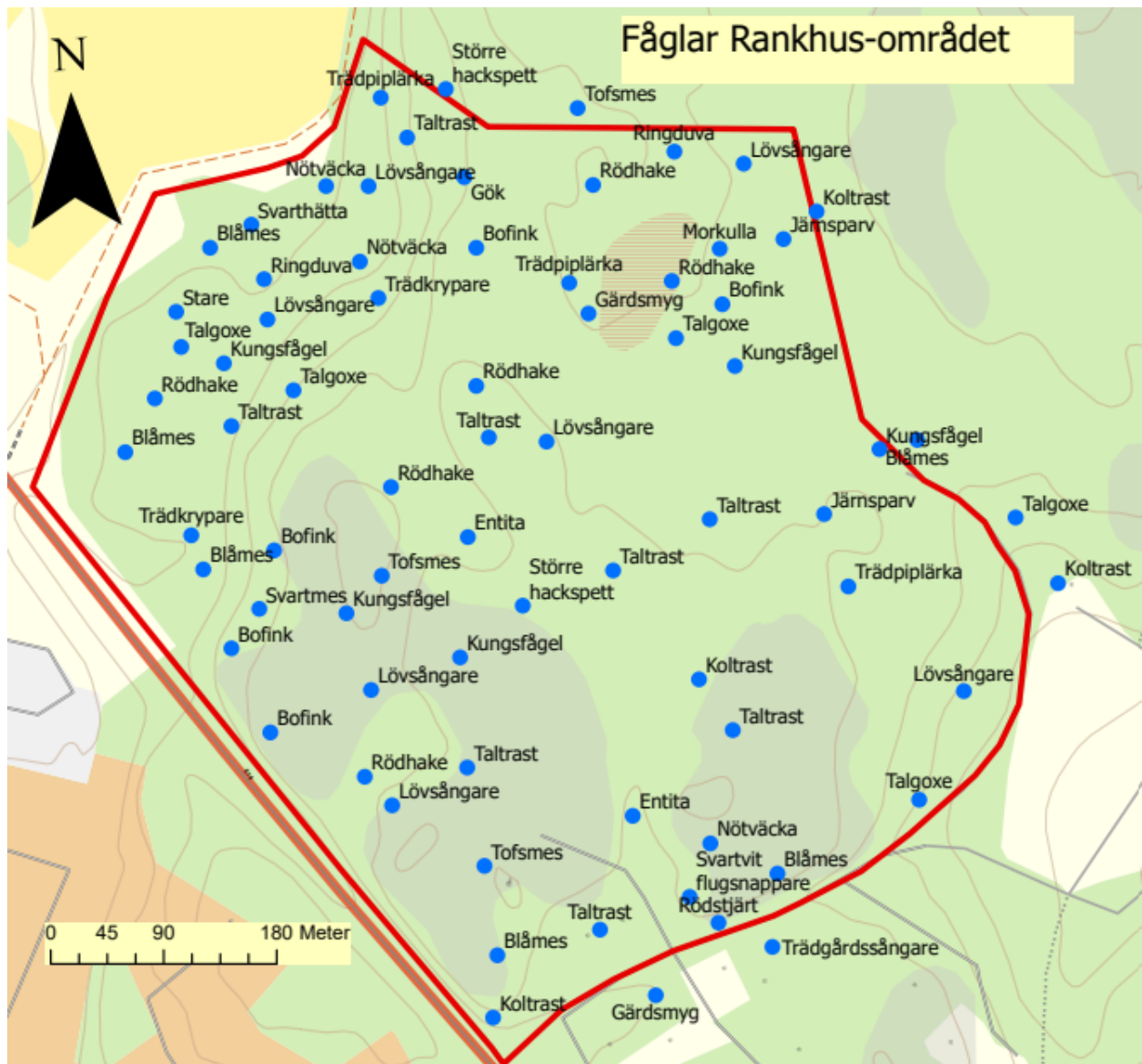

I NVI-områdets norra del är det gott om myrstackar.

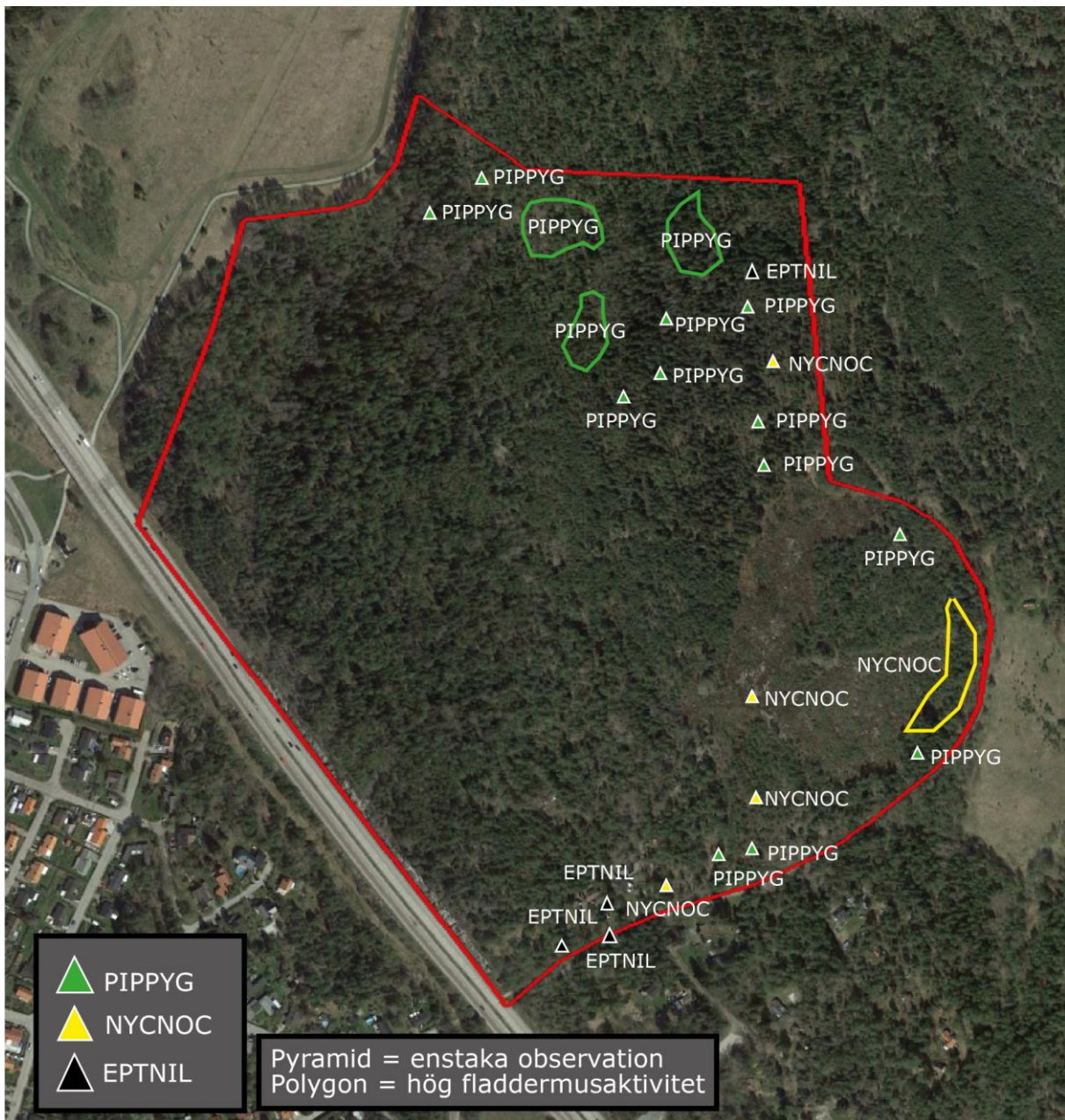

I NVI-området förekommer grov tall (detta träd mäter 164 cm i omkrets).

3. Redovisning av revir och troliga häckningar av fåglar

4. Redovisning av fladdermusobservationer

EPTNIL = *Eptesicus nilssoni* – Nordfladdermus

PIPPYG = *Pipistrellus pygmaeus* - Dvärgpipistrell

NYCNOC = *Nyctalus noctula* – Större brunfladdermus